

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

XXII/1—2

БЕОГРАД
1976

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXII (нова серија)

Св. 1—2

САДРЖАЈ

Белић о „Нашем језику“ и нашим задацима (Уз стогодишњицу рођења Александра Белића, оснивача и првог уредника часописа „Наш језик“) (приредила ДАРИНКА ГОРТАН-ПРЕМК)	3—7
Иако неопходна, ревизија нормe књижевног језика треба да се врши опрезно (МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ)	8—14
Један половично објашњен суфикс српскохрватски (РАДОСАВ БОШКОВИЋ)	15—17
Прилог нормирању ријечи оријенталног поријекла у нашем језику (АСИМ ПЕЦО)	18—23
Турске позајмице неосманског порекла (др МИЛАН АДАМОВИЋ, Гетинген)	24—34
О упрошћавању сугласничких скупова <i>сѣн, зѣн, шѣн, жѣн</i> у придевским облицима (МИЛИЦА ВУЈАНИЋ)	35—42
О промени и непроменљивости бројева	
(1) Деклинабилност и индеклинабилност бројева <i>два, три, четири</i> (ГОЈКО КРАЉЕВИЋ, Сарајево)	43—52
(2) Променљивост бројева 2—4 у штокавским говорима (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	52—56
(3) Неки подаци и ставови о променљивости бројева (припремила МИЛИЦА РАДОВИЋ-ТЕШИЋ)	56—63
Текућа питања језичке културе	
Речник САНУ као путоказ за правилан однос према туђицама (МИЛОСАВ ТЕШИЋ)	64—67
Старање француског радија и телевизије о језичкој култури (ДРАГАНА МРШЕВИЋ-РАДОВИЋ)	68—69
Утицај радија, телевизије и других новинарских служби на језичку културу (МИТАР ПЕШИКАН)	69—76
Питања и одговори (Индивидуалне речи, Писање великог слова у називима с двоструком одредбом — МИЛИЦА ВУЈАНИЋ; Герек или Гјерек, Улица Тадеуша Кошћушког или Тадеуша Кошћушка, Транскрипција пољског <i>гз</i> , Како транскрибовати руска презимена на <i>-нин</i> — ГОРДАНА ЈОВАНОВИЋ)	76—79

Х р о н и к а

Девета књига Речника САНУ (ЗОРКА ГОЛУБОВИЋ-СТАНОЈЧИЋ)	80
Научни скуп посвећен Даничићевом јубилеју у организацији САНУ и ЈАЗУ (МИЛОРАД СИМИЋ)	81—82
Дисертације са сербокроатистичком тематиком у СССР-у (МАРИЈА-НА КИРШОВА, Москва)	82—85

С п о м е н и

Берислав Николић	86—91
-------------------------------	-------

БЕЛИЋ О „НАШЕМ ЈЕЗИКУ” И НАШИМ ЗАДАЦИМА

Уз стогодишњицу рођења Александра Белића,
оснивача и првог уредника часописа „Наш језик”

„Наш програм је врло прост и разумљив: ширење у што већој мери међу претставницима нашег образованог друштва правилних погледа о нашем књижевном језику и о језику уопште; изношење сметњи његову правилноме развитуку и предлагање онога чиме би се каква неправилност или језичка погрешка могла заменити.

Да би се овај програм могао остварити, потребна је сарадња и живо интересовање за питања ове врсте нашег образованог света. Уредништво ће увек радо и примати питања својих читалаца и на њих одговарати, не би ли тако потстакло и друге да учествују у овом живом општењу уредништва са свима пријатељима нашег језика.

Исто онако као што је главни покретач овог часописа била жеља да се помогне нашим књижевницима и свима другим који траже поуке о своме матерњем језику, тако љубав према књижевном језику треба да се огледа у сваком прилогу његову. И онда када се буду износили недостаци књижевног језика каквог дела, и када се буде вршила анализа језика каквог писца или када се у тражењу правих језичких особина морадне и одбацити понешто за што је везано име кога од ауторитета наших, — то ће се вршити само са намером да се дође до истине. Зато ће се објављивати и примати прилози написани само у духу трпелјивости, помирљивости и узајамног поштовања“ (Наш језик, књ. I, с.с. 1933, стр. 2—3).

„Много се говорило о нашем књижевном језику, његову развитуку и у вези са тим о значају Вука Караџића и његова језика за данашњи књижевни језик. Када бисмо хтели једном реченицом одредити свој однос према томе, тада бисмо рекли: и данас је највећи учитељ наш у томе правцу Вук Караџић. Он треба стално да нам казује не само у чему су основне особине чистоће и правилности нашег књижевног језика, већ и да нас учи како ћемо се и даље позитивно развијати. Било би жалосно када сав-

ремено поколење не би онако разумело великог учитеља свог како заслужују принципи које је он о нашем језику изнео. Било би неразумно када бисмо сматрали да је само оно добро што се код њега налази; он то није никад тражио и према свом дубоком схватању народног и књижевног језика не би ни могао тражити. Стварно, Вук живи у оном књижевном делу у којем се књижевни језик развија у духу књижевног језика његова.

Према томе, дух књижевног језика Вукова, у којем се огледа дух народнога језика који је узет за основицу књижевног језика, и данас је основни критериј правилног књижевног језика“ (књ. I, 1933, стр. 5).

„Наш језик је врло богат речима. Истина, све речи нису још по народу покупљене, али и оно што нам је познато довољно јасно сведочи о томе. Сетимо се само, колико код различних справа и оруђа има лепих народних речи које нам могу послужити као углед како ваља градити речи, ако нам нове речи те врсте устребају. По себи се разуме да без потребе не треба градити нове речи; али има великих области знања и вештина где је потребно имати велику множину нових речи за нове предмете и појмове. И ту се у извесним случајевима, тамо где и други језици имају међународних речи, морају задржати међународни термини; али тамо где и странци имају своје називе, морамо и ми имати своје“ (књ. I, 1933, стр. 72—73).

„Ја сам рекао да и наш књижевни језик, као и сви други на свету, има своје законе и правила; али да језичка правилност његова нимало не смета слободном стварању књижевника, исто онако као што тонови скала, који су за све музичаре исти, нису ни најмање спутавали генијалне полете великих музичких талената. Сваки ће добар писац [нашем језику] . . . дати . . . знаке свога стваралаштва, обогатити га у некоме правцу. Он ће развијати његову унутрашњу и спољашњу лепоту, додајући му нове преливе у значењу и стварајући по готовим угледима — који су у њему самом као живи материјал и жива снага — нове речи и нове појмове. Њему није потребно да, тога ради, унакази, насилно поремети или повреди што у њему. Тако се ни у каквој уметности не постижу успеси од трајне вредности!“ (књ. I, 1933, стр. 193).

„Граматику се у средњој школи мора заснивати на језику, на проучавању његових особина, и оних које не добивају одмах видљиво граматичко обележје (облик) и оних који га добивају. Даље, наша се грамика мора оснивати на добром, исцрпном и свестраном познавању и проучавању нашег језика. . .

Шта је циљ предавања матерњег језика у школи? Нема никакве сумње да је циљ двојак: прво, да деца науче у школи добро да владају правилним књижевним језиком, да добију темељну

књижевну културу, како се обично вели... Други је део тога задатка да деца познају на матерњем језику језик у општите. Јер у једном језику или, боље да речем, у сваком језику — сви су језици света. Познавање језика потребно је не само ради општег образовања деце, ради разумевања стилистичких и других особина свога језика и правописа него и да би деца лако разумела граматичке особине других језика које у гимназији уче“ (књ. III, 1935, стр. 6—7).

„Три су главна пута која воде истом циљу: познавању књижевног језика, његових лепота и његових особина уопште; то је на првом месту; познавање грађења речи једног језика, познавање његове синтаксе и његове стилистике“ (књ. IV, 1936, стр. 97).

„Идеални циљ дубокога проучавања свега језичког збивања мора остати стално светиња за свакога коме је успех науке о језику драг; али то не значи да позитивни резултати лингвистике треба да остану само у плавим висинама вечитог тражења, сумњања и веровања. Томе се сама природа језика противи.

Књижевни је језик друштвена, духовна „установа“, која није без сталног развитака, а правопис је само њено спољашње обележје, њен облик. Друштво стално има посла са различним појавима њиховим. Зар је могуће да се оно у њима снађе, да их стално уређује, без знања шта они значе и каква је природа њихова? А *што* треба да покаже лингвистика. Дакле, њена веза са животом, са праксом толико је очевидна да о томе, и само после ове сасвим просте напомене, не треба ни говорити. Али и поред тога, са изнесених разлога, праве везе или блиског односа њених истина са праксом не видимо увек“ (књ. V, 1937, стр. 1).

„Више семантике! Када се у језичким питањима то рече, тј. када се рече да треба водити више рачуна о *значењима* речи и облика, то је исто као када се у другим приликама каже: „више светлости“ или „више ваздуха“: више онога што чини основне услове живота. За граматичку анализу немогуће је и један корак поћи унапред без добре семантичке анализе која иде у све појединости“ (књ. V, 1937, стр. 129).

„Језичка анализа помаже само да се оно што је у језику несвесно дато унесе као део јасно одређеног система као нешто што има нарочит циљ или нарочиту намену. Али језичка анализа, тумачење језика и језичко стварање, језички развитак — то су две потпуно засебне ствари“ (књ. V, 1937, стр. 193).

„Али данашње време доноси нам и нове задатке који су, истина, постојали и раније, али их је раније време или занемаривало или их није узимало довољно озбиљно. То је *култура* књижевног језика, како највиша култура стила и лепоте књижевног језика у свим врстама књижевних дела, тако и основна култура

сваког образованијег човека: правилност облика и синтаксе удружена са исправношћу изговора и уједначене акцентуације“ (књ. I, н. с., 1950, стр. 3).

„Када се врше нова научна језичка испитивања, треба их вршити свестрано и доводити их докраја, не остављати их на половини пута и сматрати, у исто време, да су она завршена и да се може на основу њих одмах извући закључак који се препоручује писцима за примену. Пре свега, и закључци који се износе треба да заслуже признање научне јавности, да тако речемо. Језичка испитивања, нарочито када се тичу савременог језика, морају рачунати са свима моментима који су за њих од значаја. Није језик у безваздушном простору или израз неког апстрактног система знакова језичких, он је друштвена стварност која има своју велику намену: да послужи као средство непосредног, најприснијег и најпотпунијег споразумевања међу људима. Језик томе циљу свом мора служити, са пуном свесношћу, искреношћу и честитошћу оних који га стварају. Тако и језички критичари, када износе своје мисли и поправке, морају водити рачуна о таквој природи сваке речи и сваког израза. Они не могу вређати најосновније, исправно језичко осећање својих суграђана, и онда када би им на први поглед изгледало да они имају права. Они морају и то осећање испитати, ући у његову „логику“ и видети шта оно значи. Јер оно увек нешто значи; тек после тога они могу ићи даље у својим испитивањима. Смелост је лепа особина, то је несумњиво, а за извесне ствари најлепша; али за послове ове врсте, поред знања и спремности њу мудрост с успехом побеђује“ (књ. II, н. с., 1951, стр. 73).

„Површно, нетачно и неубудљиво дате исправке — убијају углед језичкој критици и одвраћају свет од ње, нарочито ако бољи, интелигентнији читаоци нађу у својем језику или језичком осећању довољно разлога да огласе поправку као непотпуно доказану. Зато би било потребно да своју исправку критичар свестрано образложи. Циљ је чистота и лепота језика, а не безразложно цепидлачење и инћарење“ (књ. III, н. с. 1953, стр. 74).

„То су предмети испитивања који су пред нама, који траже своје људе и који траже да буду достојно приказани ...

И тако, и код нас као и другде у свету, семантичке студије, стилистичке, лексичке у ширем и ужем смислу речи, тј. и нарочито у вези са животом и социјалистичким преображајем наше земље, поред општих студија о природи и развиту нашег језика, треба да побуде у наших испитивача знатно већу пажњу неголи досада. Јер све је то само даље проучавање језика, његове природе па звале се оне грађењем речи и променом или синтаксом, проширено и удубљено. Каткада су те особине врло танане и тек у

главним потезима остварене, али ипак су оне и тада врло знатне за разумевање савременог стања нашег језика и врло карактеристичне за његов даљи развитак. Зато се обраћамо нашим сарадницима да о овоме размисле и око тих питања приону.

Све је то наш толико прослављени језик, и све то треба *Наш језик* да прихвати оберучке. Из тога ће само понићи корист и за даљи расцвет нашег језика и за даљи развитак наше културе“ (књ. IX, н. с. 1959, стр. 4).

(Приредила Д. Горџан-Премк)